

**ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНОЮ
ДІЯЛЬНІСТЮ УЧНІВ**

© Вихор В. Г., 2015

<http://orcid.org/0000-0001-5500-1770>

У статті розкрита методологія проведення експериментальної перевірки ефективності підготовки майбутніх учителів до управління навчальною діяльністю учнів. Педагогічний експеримент орієнтований на перевірку ефективності використання методичних рекомендацій з організації навчально-виховного процесу, удосконалення діяльності викладачів та студентів шляхом створення педагогічних умов та запровадження моделі підготовки майбутніх учителів до управління навчальною діяльністю учнів загальноосвітніх початкових закладів. Експериментальна перевірка включає чотири етапи: проведення констатувального зрізу; формування контрольних та експериментальних груп; здійснення цілеспрямованого впливу на студентів експериментальних груп (формувальний етап); проведення статистичної обробки отриманих експериментальних даних та узагальнення отриманих результатів.

Ключові слова: педагогічний експеримент, етапи експерименту, методологія дослідження, методи математичної статистики, навчально-виховний процес ВНЗ.

Вихорь В. Г. Экспериментальная проверка эффективности подготовки будущих учителей к управлению учебной деятельностью учеников.

В статье раскрыта методология проведения экспериментальной проверки эффективности подготовки будущих учителей к управлению учебной деятельностью. Педагогический эксперимент ориентирован на проверку эффективности использования методических рекомендаций по организации учебно-воспитательного процесса, совершенствования деятельности преподавателей и студентов путем создания педагогических условий и внедрение модели подготовки будущих учителей к управлению учебной деятельностью учащихся общеобразовательных учебных заведений. Экспериментальная проверка включает четыре этапа: проведение констатирующего среза; формирования контрольных и экспериментальных групп; осуществление целенаправленного воздействия на студентов экспериментальных групп (формовочный этап); проведения статистической

обработки полученных экспериментальных данных и обобщение полученных результатов.

Ключевые слова: педагогический эксперимент, этапы эксперимента, методология исследования, методы математической статистики, учебно-воспитательный процесс вуза.

Vykhor V. G. The Experimental verification of efficiency future teachers training methodology to management of students educational activities.

The experimental verification methodology of training teachers efficiency to management of students educational activities is considered in the article. The pedagogical experiment is focused on the process of checking the efficiency of using guidelines for the organizing the educational process, improvement of teachers and students activities by creating pedagogical conditions and the implementation future teachers training model of general education institutions of management. Experimental verification includes four stages: constational cutting; formation control and experimental groups; implementation of targeting the experimental group (forming stage); statistical process of the experimental data and summarizing the results. To evaluate the level of future teachers training for management of secondary schools pupils educational activities were used four levels of evaluation: low, medium, enough level and high.

Key words: pedagogical experiment, stages of the experiment, research methodology, mathematical statistic methods, the educational process of higher educational establishments.

Постановка проблеми. Педагогічний експеримент здійснювався з 2010 по 2014 рр. на базі Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського та Мелітопольського державного педагогічного університету імені Б. Хмельницького. У дослідженні брало участь 267 студентів та 43 вчителів загальноосвітніх навчальних закладів.

Мета статті. Педагогічний експеримент орієнтований на вирішення та перевірку практичних завдань. До даного виду завдань належать, експериментальна перевірка ефективності використання методичних рекомендацій з організації навчально-виховного процесу, удосконалення діяльності викладачів та студентів тощо. Враховуючи дане положення передбачається проведення перевірки ефективності розроблених педагогічних умов та моделі підготовки майбутніх учителів до управління навчальною діяльністю учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Основна частина. Експериментальна перевірка здійснювалась у чотири етапи:

1 етап – проведення констатувального зрізу;

2 етап – формування контрольних та експериментальних груп;

3 етап – здійснення цілеспрямованого впливу на студентів експериментальних груп (формувальний етап);

4 етап – проведення статистичної обробки отриманих експериментальних даних та узагальнення отриманих результатів.

Теоретичні засади педагогічного експерименту були визначені у ході аналізу нормативно-правової, психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури з проблеми підготовка майбутніх учителів до управління навчальною діяльністю учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Розроблялися вихідні теоретичні позиції, встановлювалися цілі і завдання дослідження.

Констатувальний етап експерименту спрямований на виявлення стану управління навчальною діяльністю учнів загальноосвітніх навчальних закладів, вихідний рівень змісту, форм, методів підготовки майбутнього вчителя до управління навчальною діяльністю учнів, визначення кола дисциплін, в процесі яких доцільно організовувати підготовку студентів до управління навчальною діяльністю учнів.

Був проведений аналіз рівня підготовки вчителів м. Києва та м. Чернігова до управління навчальною діяльністю учнів, виявлено думка викладачів кафедр Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка, Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Кораленка, Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова з досліджуваної проблеми, виявлено рівень підготовки студентів до управління навчальною діяльністю учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Для оцінювання рівня підготовки майбутніх учителів до управління навчальною діяльністю учнів загальноосвітніх навчальних закладів було використано чотири рівні оцінювання: низький, середній, достатній та високий.

Зі студентами та вчителями було проведено анкетування, метою якого було виявити рівень теоретичної підготовленості до управління навчальною діяльністю учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Результати анкетування (табл. 1) показали, що як студенти так й значна частина вчителів не мають чіткого і ясного розуміння сутності процесу управління навчальною діяльністю учнів, не можуть назвати і охарактеризувати його основні компоненти. Разом з тим наявність практичного досвіду дало можливість учителям-респондентам продемонструвати кращу обізнаність з питань, що досліджувались.

Таблиця 1

Результати анкетування вчителів та студентів з питань управління навчальною діяльністю учнів (теоретична підготовка)

Рівень підготовки до управління навчальною діяльністю учнів	Студенти		Вчителі	
	Кількість	%	Кількість	%
Високий	–	–	3	6,98
Достатній	62	23,22	13	30,23
Середній	176	65,92	27	62,79
Низький	29	10,86	–	–
Разом	267	100,00	43	100,00

Діагностика сформованості умінь необхідних для управління навчальною діяльністю учнів загальноосвітніх навчальних закладів проводилася за допомогою експертних оцінок і самооцінки студента. Для діагностики використовували оціночні листи умінь студентівякі пройшли педагогічну практику.

Результати констатуючого експерименту дозволили виявити стан підготовки майбутніх учителів до управління навчальною діяльністю учнів, які свідчать про недостатній рівень підготовленості студентів та вчителів до даного виду діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі.

Рівень сформованості умінь (практична підготовка) оцінювався самим студентом (самооцінка), товаришем по групі, методистом або вчителем, який оцінював педагогічну практику студента.

Якщо середня оцінка коливалась від 1 до 2,33 то присвоювався низький рівень, для діапазону від 2,67 до 3,33 – середній, від 3,67 до 4,33 – достатній, від 4,67 до 5 – високий. Результати проведеної діагностики (приклад у табл. 2).

Таблиця 2

Рівень практичної підготовки студентів до управління навчальною діяльністю учнів загальноосвітніх навчальних закладів

Студент	Оцінка				Рівень
	Самооцінка	Групова	Методиста	Середня	
ААВ	3	4	3	3,33	середній
АБМ	3	3	3	3,00	середній
АНП	3	3	2	2,67	середній
АСМ	1	2	1	1,33	низький
АСО(1)	3	4	3	3,33	середній
АСО(2)	3	4	3	3,33	середній
АЯМ	4	4	3	3,67	достатній
...
ЯАА	4	5	4	4,33	достатній
ЯВА	3	3	3	3,00	середній
ЯПС	3	3	3	3,00	середній

Для зручності проведення експерименту в межах академічних груп студенти були розподілені на дві вибірки (табл. 3), одна з яких була контрольною – 131 студент, а інша експериментальною – 136 студентів.

Таблиця 3

Результати практичної підготовки студентів контрольної та експериментальної груп (констатувальний етап)

Група	Рівень							
	низький		середній		достатній		високий	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
КГ	14	10,69	84	64,12	26	19,85	7	5,34
ЕГ	18	13,24	89	65,44	24	17,65	5	3,68
Разом	32	11,99	173	64,79	50	18,73	12	4,49

За допомогою критерію χ^2 (хі-квадрат) можна перевірити гіпотезу про рівність ймовірностей посідання студентами "низького", "середнього", "достатнього" та "високого" рівнів за визначеними показниками у контрольних та експериментальних групах.

У межах прийнятого рівня значимості $\alpha = 0,01$, тобто з імовірністю 0,99 для ступенів вільності $\nu = C - 1 = 3$ критичне значення статистики критерію становитиме $T_{крит} = 11,34$ [4, с. 130].

Статистична перевірка тотожності рівня підготовки студентів контрольної та експериментальної груп до управління навчальною діяльністю учнів наведена у табл. 4.

Таблиця 4

Визначення статистики критерію χ^2 (хі-квадрат) з розподілу студентів за рівнем підготовки до управління навчальною діяльністю учнів

Вибірка	Категорія 1 (низький рівень)	Категорія 2 (середній рівень)	Категорія 3 (достатній рівень)	Категорія 4 (високий рівень)	Обсяг вибірки n_i	Статистика критерію $T_{спост}$
Контрольна група	$O_{11}=14$	$O_{12}=84$	$O_{13}=26$	$O_{14}=7$	131	8,23
Експериментальна група	$O_{21}=18$	$O_{22}=89$	$O_{23}=24$	$O_{24}=5$	136	

За результатами обчислень статистика критерію $T_{спост} < T_{крит}$ ($8,23 < 11,34$), з імовірністю 0,99 можна стверджувати, що рівень підготовки до управління навчальною діяльністю учнів у студентів контрольної та експериментальної групи є однаковим.

Отже, переважає середній рівень підготовки студентів до управління навчальною діяльністю учнів загальноосвітніх навчальних закладів – 64,79 %. У середньому, всього лише 18,73 % студентів досягли достатнього рівня і здатні теоретично осмислювати систему методів і прийомів роботи вчителя та окремих власних дій, застосовувати знання при вирішенні типових педагогічних завдань, розвитком інтересу до самостійного пошуку ефективних шляхів вирішення навчально-виховних завдань, самостійним визначенням і осмисленням способів власної діяльності з урахуванням конкретних умов, виконанням практичних дій в нестандартних ситуаціях. Високий рівень підготовки до управління навчальною діяльністю учнів продемонстрували лише 4,49 % студентів – це як правило студенти якими були представлені самостійно розроблені методики рекомендації, що дозволяють поліпшити

процес управління навчальною діяльністю учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Проведені анкетування студентів, бесіди, спостереження за їх роботою під час педагогічної практики, аналіз звітів з педагогічної практики дозволили нам зробити наступні висновки:

1) студенти не мають чіткого розуміння сутності процесу управління навчальною діяльністю учнів загальноосвітніх навчальних закладів, не можуть назвати і охарактеризувати його основні компоненти;

2) студенти мають недостатній рівень підготовленості до управління навчальною діяльністю учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Переважає середній рівень підготовки майбутніх учителів до управління навчальною діяльністю учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

3) недоліки сформованості педагогічних умінь, необхідних при управлінні навчальною діяльністю учнів загальноосвітніх навчальних закладів, справляють істотний вплив на загальний рівень підготовки до роботи в загальноосвітньому навчальному закладі (недостатнє володіння різними формами діагностики; недостатній рівень вмінь організувати, планувати, корегувати свою діяльність і діяльність учнів, прогнозувати і попереджати ймовірні результати й помилки учнів тощо).

Такий стан підготовки майбутніх учителів до управління навчальною діяльністю учнів загальноосвітніх навчальних закладів дозволив передбачити, що даному питанню не приділяється належна увага при підготовці студентів на педагогічних факультетах.

Опитування викладачів педагогічних вищих навчальних закладів показав, що більшість з них поверхневоознайомлені з поставленою проблемою і можуть розкрити сутність лише в загальних рисах. При цьому практично всі викладачі відзначають брак різних дидактичних та методичних матеріалів для вищих навчальних закладів з проблеми управління навчальною діяльністю учнів.

Отже, теоретична підготовка в галузі управління навчальною діяльністю учнів студентів та вчителів загальноосвітніх навчальних закладів досить низька (див. табл. 1), практична підготовка студентів теж не на досить високому рівні (див. табл. 3). Студенти-практиканти та вчителі загальноосвітніх навчальних закладів відчувають значні труднощі, що пов'язані з управління навчальною діяльністю учнів.

Зазначені недоліки обумовлені відсутністю єдиного підходу до визначення цілей, завдань, методів форм, змісту підготовки студентів до управління навчальною діяльністю учнів, що відповідає сучасним соціально-економічним вимогам; неякісним професійним відбором абітурієнтів, що не враховує рівень їх педагогічної спрямованості і бажання оволодіння саме професією вчителя; відсутністю відповідної навчально-методичної літератури; відсутністю спецкурсів та дисциплін, що чітко орієнтовані на підготовку студентів до управління навчальною діяльністю учнів.

Таким чином, аналіз результатів констатувального етапу експерименту і думку викладачів привели нас до необхідності:

- розробити і впровадити в процес професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя експериментальну програму підготовки майбутніх вчителів до управління навчальною діяльністю учнів;
- в рамках експериментальної програми організувати спецкурс "Основи управління навчальною діяльністю учнів", спрямований на вдосконалення знань, умінь і навичок, необхідних при управлінні навчальною діяльністю учнів, вироблення необхідних якостей у майбутніх вчителів;
- створити педагогічні умови необхідні для підготовки майбутніх вчителів до управління навчальною діяльністю учнів;
- використовувати методи і форми формування знань і умінь управлінського характеру.

Для визначення результатів педагогічного впливу педагогічних умов та ефективності використання моделі підготовки майбутніх вчителів до управління навчальною діяльністю учнів була розроблена програма діагностування.

Діагностування проводилося в три етапи після відповідних етапів, що представлені у моделі підготовки майбутніх учителів до управління навчальною діяльністю учнів загальноосвітніх навчальних закладів:

Перший етап діагностування. Вступне діагностування, проводилося після першого етапу підготовки, на якому відбувається формування основ готовності до управління навчальною діяльністю учнів при вивченні педагогіки, психології, практикуму у навчальних майстернях, креслення (інженерна графіка).

Мета: діагностування початкових основ готовності до майбутньої діяльності вчителя в аспекті управління навчальною діяльністю учнів.

Результати формування основ готовності до управління навчальною діяльністю учнів загальноосвітніх навчальних закладів відображені в табл. 5.

Таблиця 5

Визначення статистики критерію χ^2 (хі-квадрат) з розподілу студентів за рівнем підготовки до управління навчальною діяльністю учнів на першому етапі формвального експерименту

Вибірка	Категорія 1 (низький рівень)	Категорія 2 (середній рівень)	Категорія 3 (достатній рівень)	Категорія 4 (високий рівень)	Обсяг вибірки n_i	Статистика критерію $T_{спост}$
Контрольна група	$O_{111}=13$	$O_{112}=81$	$O_{113}=29$	$O_{114}=8$	131	10,99
Експериментальна група	$O_{121}=12$	$O_{122}=77$	$O_{123}=38$	$O_{124}=9$	136	

За результатами обчислень статистика критерію $T_{спост} < T_{крит}$ ($10,99 < 11,34$), з імовірністю 0,99 встановлено, що рівень підготовки до управління навчальною діяльністю учнів у студентів контрольної та експериментальної групи є однаковим.

Разом з тим можна стверджувати про наявність позитивної динаміки у студентів експериментальної групи порівняно з контрольною. Якщо на початку експерименту студенти контрольної групи показували кращі результати за високим й достатнім рівнем, то по завершенню першого етапу формувального експерименту студенти експериментальної групи вже демонстрували за цими рівнями кращі результати. Необхідно підкреслити, що приріст на достатньому рівні в експериментальній групі становив 10,29 % (у контрольній лише 2,29 %). Позитивною є динаміка скорочення кількості студентів з низьким рівнем підготовки, у експериментальній групі вона становила 4,42 %, у контрольній – 0,77 %.

Таким чином, з урахуванням позитивних змін, що відбулися на першому етапі формувального експерименту вважаємо за доцільне визначити результати педагогічного впливу як задовільні.

Другий етап діагностування. Проміжне діагностування, проводилося після другого етапу програми підготовки майбутніх вчителів до управління навчальною діяльністю учнів.

Мета: виявити рівень розвитку і поглиблення сформованості основних компонентів готовності до управління навчальною діяльністю учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Результат формування уявлення про розвиток та поглиблення знань і умінь студентів, необхідних при управлінні навчальною діяльністю учнів, виявлення ефективності застосовуваних педагогічних умов, відображені в табл. 6.

Таблиця 6

Визначення статистики критерію χ^2 (хі-квадрат) з розподілу студентів за рівнем підготовки до управління навчальною діяльністю учнів на другому етапі формвального експерименту

Вибірка	Категорія 1 (низький рівень)	Категорія 2 (середній рівень)	Категорія 3 (достатній рівень)	Категорія 4 (високий рівень)	Обсяг вибірки n_i	Статистика критерію $T_{спост}$
Контрольна група	$O_{111}=11$	$O_{112}=72$	$O_{113}=38$	$O_{114}=10$	131	34,44
Експериментальна група	$O_{121}=7$	$O_{122}=63$	$O_{123}=51$	$O_{124}=15$	136	

За результатами обчислень статистика критерію $T_{спост} > T_{крит}$ ($34,44 > 11,34$), з імовірністю 0,99 встановлено, що рівень підготовки до управління навчальною діяльністю учнів у студентів контрольної та експериментальної групи є відмінним.

Третій етап діагностування. Підсумкове діагностування, проводилося після третього етапу програми підготовки майбутніх учителів до управління навчальною діяльністю учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Мета: виявити рівень підготовки, стійкість і єдність усіх компонентів готовності майбутніх учителів до управління навчальною діяльністю учнів.

Результат: виявлення рівня підготовки студентів до управління навчальною діяльністю учнів, узагальнення і систематизація знань і умінь студентів з проблеми управління навчальною діяльністю, виявлення ефективності застосовуваних педагогічних умов.

Результати діагностування відображені в табл. 7.

Таблиця 7

Визначення статистики критерію χ^2 (хі-квадрат) з розподілу студентів за рівнем підготовки до управління навчальною діяльністю учнів на третьому етапі формального експерименту

Вибірка	Категорія 1 (низький рівень)	Категорія 2 (середній рівень)	Категорія 3 (достатній рівень)	Категорія 4 (високий рівень)	Обсяг вибірки n_i	Статистика критерію $T_{спост}$
Контрольна група	$O_{111}=7$	$O_{112}=61$	$O_{113}=51$	$O_{114}=12$	131	108,51
Експериментальна група	$O_{121}=5$	$O_{122}=37$	$O_{123}=68$	$O_{124}=26$	136	

За результатами обчислень статистика критерію $T_{спост} > T_{крит}$ ($34,44 > 11,34$), з імовірністю 0,99 встановлено, що рівень підготовки до управління навчальною діяльністю учнів у студентів контрольної та експериментальної групи є відмінним.

Вихідні показники в контрольній та експериментальній групах приблизно однакові. При порівнянні результатів проміжного і підсумкового діагностування простежується явне збільшення показників експериментальної групи.

Аналіз цифрових даних динаміки зміни рівнів підготовленості студентів до управління навчальною діяльністю учнів загальноосвітніх навчальних закладів на різних етапах підготовки показує, що на першому етапі при проведенні вступної діагностики вихідні показники в контрольній та експериментальній групах приблизно однакові. Це ж твердження підтверджує метод статистичного аналізу. Це закономірно, тому що на першому етапі відмінностей між підготовкою в контрольній та експериментальній групах майже немає, і та і інша групи в плані підготовки до управління навчальною діяльністю учнів займалися вивченням дисциплін психолого-педагогічного та гуманітарного циклів без активізації будь-яких помітних педагогічних умов. Головною відмінністю між підготовкою студентів контрольної та експериментальної групи на першому етапі, було повідомлення студентам експериментальної групи цілей для курсів, та окремих занять у

межах єдиної педагогічної мети – підготовка майбутніх учителів до управління навчальною діяльністю учнів. Підвищення уваги студентів до питань управління навчальною діяльністю учнів дає позитивні результати.

Висновок. Результати діагностування після другого та третього етапів вказують, що ступінь впливу визначених педагогічних умов на підготовку студентів є неоднаковою. Але в комплексі визначені педагогічні умови та розроблена модель підготовки майбутніх учителів до управління навчальною діяльністю учнів дає позитивний результат, що підтверджується статистичними методами: "на початку експерименту" статистично значущі відмінності між рівнем підготовленості студентів до управління навчальною діяльністю учнів не виявлені; "наприкінці експерименту" вони виявлені з імовірністю 0,99. Ефективність експериментальної роботи підтверджується наступними результатами формулюючого експерименту: кількість студентів, що досягли високого та достатнього рівня підготовки в експериментальній групі склала 69,12 %, в контрольній групі таких студентів було 48,09 %; середній рівень переважає в групах з традиційною організацією навчального процесу, а достатній з експериментальним навчанням. Ці результати підтверджують висунуту нами припущення, і вказують на ефективність запропонованої нами експериментальної програми підготовки студентів до управління навчальною діяльністю учнів.

Література

1. Вихор В. Г. Моделювання підготовки майбутніх учителів до управління навчальною діяльністю учнів / В. Г. Вихор // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка / Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка: зб. наук. праць / гол. редактор – Носко М.О. – Чернігів: ЧНПУ, 2012. – Вип. 108. – С. 88-91. (Серія «Педагогічні науки»).

2. Вихор В. Г. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до управління навчальною діяльністю учнів Всеукраїнська науково-практична конференція «Проблеми освітнього і наукового контентів професійної підготовки вчителів-філологів 2013 Глухів.

3. Вихор В. Г. Методика підготовки майбутніх учителів до управління навчальною діяльністю учнів / В. Г. Вихор // Вісник Південноукраїнського

національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського / Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського: зб. наук. праць / гол. редактор – Богущ А. М. – Одеса: ПНПУ, 2013. – № 7-8. – С. 214-219. (Серія «Педагогічні науки, психологічні науки»).

4. Грабарь М. И. Применениематематической статистики в педагогическихисследованиях. Непараметрические методы / М. И. Грабарь, К.А. Краснянская. – М. : Педагогика, 1977. – 136 с.